

حظ سراسر

نکاتی در ادب تلاوت قرآن

زهرا رحمت شکوری

بالقدرة و السلطان المتین؛ بارخدا یا، ای پروردگار ما ستایش مخصوص توست تویی یگانه در قدرت و پادشاهی استوار و مخصوص توست ستایش تویی که همه چیز را به ذات خود دانائی و هر دانشمندی نیازمند درگاه تو است.»^۱

دعاهای دیگری نیز در این زمینه نقل شده که می توان در اصول کافی و یا در برخی کتابهای معتبر یافت.

۲. پناه بردن به خدا از شر شیطان: استعاذه در لغت به معنای پناه بردن است و در اصطلاح پناهانده شدن به خدا از شر بدی ها و شیطان. استعاذه لفظی یا گفتن «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» تحقق می یابد ولی در واقع باید در حقیقت به خدا پناهانده شد. «فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطان الرجیم.»^۲

علامه طباطبائی در ذیل این آیه شریفه در معنای استعاذه می فرماید:

«استعاذه طلب پناه است و معنای آن این است که وقتی قرآن می خوانی از خدای تعالی بخواهی مادامی که مشغول خواندن هستی، از اغوای شیطان رجیم پناهت دهد، پس استعاذه ای که در این آیه بدان امر شده، حال و وظیفه قلب و نفس قرآن خوان است، او مأمور شده مادامی که مشغول تلاوت است، این حقیقت یعنی استعاذه به خدا را در دل خود بیابد، نه اینکه به زبان بگوید، «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» و این استعاذه زبانی است و امثال آن مقدمه برای ایجاد آن حالت نفسانی است نه اینکه خودش استعاذه باشد و اگر به خود این سخن استعاذه بگوئیم، مجازاً گفته ایم، خدای تعالی هم نفرموده هر وقت قرآن می خوانی، بگو «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» بلکه فرمود هر وقت قرآن می خوانی از خدا پناه بخواه.»^۳

اسام صادق علیه السلام در روایتی فرمودند: «اغلقوا أبواب المعصية بالاستعاذه، و افتحوا أبواب الطاعة بالتمسمة» درهای معصیت را با استعاذه ببندید و درهای اطاعت را با گفتن «بسم الله الرحمن الرحیم» باز نمایید.^۴

۳. شروع قرائت با نام خدا: پس از پناه بردن به خدا و استعاذه از شر شیطان، انسان با نام و یاد خدا شروع به قرائت می کند، تا نفس خود را آماده تجلی نور حق نماید. همانطور که در حدیث نبوی، به ذکر نام خدا در امری سفارش شده است: «کل امری بال لم یذكر فیه بسم الله الرحمن الرحیم فهو ابتر؛ هر کار ارزشمندی که با اسم خدا شروع نشود، آن کار، ابتر و ناتمام است.»^۵

۴. نگاه کردن به قرآن: بسیاری از صحابه، قرآن را از روی مصحف می خواندند و با نظر نمودن به آیات الهی، روح خود را صفا می بخشیدند. حضرت صادق علیه السلام فرمودند: «هر که قرآن را از روی آن بخواند از دیدگان خود بهره مند شود و سبب سبک شدن عذاب پدر و مادرش گردد، اگر چه آن دو کافر باشند.»^۶

۵. خواندن قرآن با صدای خوش و با ترتیل: خواندن قرآن لازم است با صدای زیبا باشد تا هم در روح فرد قاری اثر گذارد و هم شنوندگان با بهره گیری از تلاوت زیبا در فضای معنوی آن قرار بگیرند.

حضرت رسول اعظم صلی الله علیه و آله می فرماید: «لکل شیء حلیة و حلیة القرآن الصوت الحسن؛ برای هر چیزی زینتی است و زینت قرآن، صوت زیبا و نیکوست.»^۷

۶. خواندن با حزن و اندوه: حضرت صادق علیه السلام درباره یا حالت حزن خواندن قرآن فرمودند: «ان القرآن نزل بالجزن فاقروه بالجزن؛ قرآن برای اندوه (و تأثر در نفوس مردمان) نازل شده پس آن را با آواز حزین بخوانید.»^۸

۷. خود را مخاطب قرآن قرار دادن: انسان در هنگام قرائت قرآن، باید طسوری به معنای آن توجه نماید که گوئی قرآن با او سخن می گوید و در مقابل آیات الهی قرار دارد و مخاطب آیات است. قاری واقعی قرآن کسی است که در برابر آیات بشارت از خداوند فضلش را بطیله و در برابر آیاتی که از عذاب الهی خبر می دهد، رهایی از آن عذاب را از خدا بخواهد. امام صادق

قرآن کتاب هدایت و راهنمای عمل است، انس با آن ما را از هر چیزی بی نیاز می سازد و درمان دردهای روحی و اجتماعی است. اگر با این نگاه به سراغ آن برویم و در صحنه زندگی از آن بهره بگیریم، از سرگردانی و گمراهی نجات می یابیم.

امام سجاد علیه السلام در اهمیت انس با قرآن می فرماید:

«و آن را روشنایی و نوری ساختی که ما با پیروی از آن از تاریکیهای گمراهی و نادانی رستگاری می یابیم. و آن را بیهودی و شقایبی قراردادی برای کسی که به نیت فهمیدن و گرویدن و تصدیق کردن برای شنیدنش سکوت کرده و خاموش شده. و ترازوی عدل و داد گردانیدی که زبانش از حق و درستی بر نمی گرداند آن را نور هدایت قرار دادی که برهان و دلیل آن از گواهان خاموش نمی شود و آن را علامت نجات و نشانه رهایی ساختی که هر کس راه و رسم راستین آن را قصد کند، گمراه نمی شود و هر کس به این دستگیره نجات دست بیاویزد، دستهای هلاکت و نابودی به او نمی رسد.»^۹

هر کاری روش می خواهد و منشی، برای تلاوت قرآن که نایب ترین حلقه ارتباط است با ازل ترین موجود عالم و اوست که چنین فرصتی برای هم صحبتی به ما داده، ادب و آدابی لازم است:

(الف) آداب پیش از قرائت قرآن

۱. طهارت جسم و روح: طهارت جسم با وضو و غسل حاصل می شود. طهارت با قصد قربت می تواند زمینه طهارت روح و پاکسازی از آلودگی های نفسانی و پلیدی غرور را فراهم سازد. لا یمسه إلا المطهرون؛ قرآن را مس نمی کنند مگر کسانی که طاهر شده اند.^{۱۰}

حضرت علی علیه السلام می فرماید: «و بدانید کسی را بعد از قرآن نیازمندی نیست و نه برای کسی بیش از قرآن بی نیازی است، پس بیهودی دردهای خود را از آن بخواهید و در سختی و گرفتاری از آن کمک بطلبید، زیرا در قرآن برای بزرگترین درد که کفر و نفاق و تباہ شدن و گمراهی است، شفا و بیهودی است.»^{۱۱}

۲. پاکیزگی دهان: پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فرمودند: «گذرگاه قرآن را نظافت کنید، عرض شد، ای رسول خدا، گذرگاه قرآن چیست؟ فرمود: دهانهایتان. عرض شد: با چه تمیزش کنیم؟ فرمودند: با مسواک زدن.»^{۱۲}

۳. نشستن رو به قبله و تکیه نکردن به چیزی: قرائت قرآن در حال ایستاده بهتر از نشسته و در حال نماز از سایر حالات بهتر است. امام باقر علیه السلام فرمود: هر که قرآن را در حال ایستاده در نمازش بخواند، خداوند به حرفی از آن صد حسنه برای او بنویسد و هر کس آن را در نمازش نشسته بخواند، خداوند برای هر حرف پنجاه حسنه و هر که قرآن را در غیر از نمازش بخواند، خداوند برای هر حرف ده حسنه برایش بنویسد.^{۱۳}

ب) آداب هنگام قرائت قرآن

۱. شروع قرائت قرآن با خواندن دعای آن: دعاهای مختلفی در هنگام شروع قرائت نقل شده است و خواندن آنها مستحب است.

امام صادق علیه السلام، هنگامی که مصحف را به دست می گرفتند و قبل از شروع قرائت این دعا را می خواندند: «اللهم ربنا لک الحمد و أنت التوحد

عليه السلام در راه سفر به
 خراسان، شبها در بستر،
 بسيار قرآن می خواند و
 هر گاه به آیه ای که از
 بهشت یاد شده بود
 می رسید، از خدا آن
 را مسألت می کرد
 و اگر از آتش یاد
 می شد به خدا
 پناه می برد.^{۱۱}

۸ مقدار
 تلاوت
 قرآن:
 کمتر
 مقدار
 قرائت قرآن

در روز پنجاه آیه و بیشترین مقدار
 آن ختم قرآن در سه روز است. امام
 صادق علیه السلام فرمود: «قرآن عهد خداوند و فرمان
 اوست بر خلقش. پس سزاوار است که شخص مسلمان در این عهد و
 فرمان خدا نظر افکند و روزی پنجاه آیه از آن را بخواند.»^{۱۲}

پی نوشت ها

۱. صحیفه سجاده، ترجمه محمد رسولی، ص ۲۸۵.
۲. سوره واقعه، آیه ۷۸.
۳. نهج البلاغه، خطبه ۱۷۵، بند ۸ ص ۵۶۹، نهج البلاغه فیض الاسلام.
۴. میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری: ج ۸ ص ۸۶ - ۸۵.
۵. اصول کافی، ج ۴ باب ثواب القراءه القرآن، ج ۴۱۴.
۶. اصول کافی، ج ۴، باب الدعاء عند قراءه القرآن، ج ۱، ص ۳۶۴.
۷. نحل، آیه ۹۸.
۸. ترجمه تفسیر میزان، علامه طباطبائی، ترجمه موسوی همدانی، انتشارات جامعه مدرسین، ج ۱۲، ص ۳۹۴.
۹. سفینه البحار، شیخ عباس قمی، ج ۳، ص ۴۱۷.
۱۰. تفسیر صافی، ج ۱، ص ۵۲ نقل از میزان، ج ۱، ص ۲۵.
۱۱. اصول کافی، باب قراءه القرآن فی المصحف، ج ۴، ص ۴۱۷، ج ۱.
۱۲. همان، باب ترتیل القرآن بالصوت الحسن، ص ۳۲۰، ج ۹.
۱۳. همان، ص ۴۱۸، ج ۲.
۱۴. نقل از گزیده میزان الحکمه، ص ۶۳۷، ج ۵۱۹۲.
۱۵. اصول کافی، ج ۴، ص ۴۱۲، ج ۱.